

5. European capitals of culture. Culture and Creativity. URL: <https://culture.ec.europa.eu/policies/culture-in-cities-and-regions/european-capitals-of-culture> (дата звернення: 11.11.2022).

6. Ukrinform. ЄС надає суттєву допомогу Україні у збереженні культурної спадщини – Єврокомісія. Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3597244-es-nadae-suttevu-dopomogu-ukraini-u-zberezeni-kulturnoi-spadsini-evrokomisia.html> (дата звернення: 11.11.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-104>

Федорова А. І.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії, історії та політології,
Національний університет «Одеська політехніка»*

НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

24 лютого 2022 р. розпочалося повномасштабне вторгнення військ РФ на територію України, назване агресором «спеціальною військовою операцією». Головна мета якої, за висловом В. Путіна, – «захистити людей, які зазнали знущань і геноциду з боку київського режиму протягом останніх восьми років. І для цього ми будемо прагнути до демілітаризації та денацифікації України» [1]. В цій політиці активно використовувалося національне питання, передусім, захист «єдинокровних братів», які зазнають утисків з боку «київської хунти», а також представників інших національностей, які не бажають миритися «з пануванням неонацизму та кривавих злочинів», з заборонаю розмовляти, навчатися рідною мовою тощо [4].

За даними останнього перепису (2001 р.) в Україні проживає понад 1 млн осіб з-поміж національних меншин, що є представниками майже 130 національностей. Хоча у світлі останніх подій активно розвінчується міф про багатостітнічність України. Наприклад, В. Борисенко виділяє, окрім 37,6 млн (77,8%) українців, представників ще 15 етнічних спільнот: росіяни – 8,3 млн. (17,3%), білоруси – 275, 8 тис. (0,6%), молдавани – 258, 6 тис. (0,5%), болгары – 204,6 тис. (0,4%), угорці – 156,6 тис. (0,3%), румуни – 151 тис. (0,3%), поляки – 144,1 тис. (0,3%). Решта становлять 0,2–0,1%, що, на думку дослідниці, є нечисленними

етнічними спільнотами (євреї – 103,6 тис., вірмени – 99 тис., греки – 91,51 тис., татари – 73,3 тис., роми – 27,6 тис., азербайджанці – 45,2 тис., німці – 33,3 тис., гагаузи – 31,9 тис. осіб) [2]. Оскільки з часу останнього перепису минуло понад 20 років, ми розуміємо, що ці цифри змінилися. Але все ж таки представники різних націй проживають на території України, і в окремих регіонах доволі компактно, наприклад, угорці й румуни – у Закарпатській області, румуни – у Чернівецькій, греки – у Донецькій, гагаузи – в Одеській, євреї – найбільше у містах Києві, Одесі, Харкові, Дніпрі тощо.

Права представників національних меншин закріплені законодавчо. Однак це законодавство на сьогодні не можна назвати досконалим. Закон «Про національні меншини в Україні» ухвалений Верховною Радою ще в червні 1992 р. по суті є недієвим. Оскільки Україна прогне до ЄС, то про необхідність нового закону щодо національних меншин вказували неодноразово представники європейських інституцій (наприклад, Верховний комісар ОБСЄ, Дорадчий комітет Рамкової конвенції про захист нацменшин, Комітет міністрів Ради Європи).

Саме недосконала законодавча база стала джерелом деструктивних явищ в етнополітичній сфері, що використовувалося і використовується державою-агресором для дестабілізації ситуації. У Стратегії національної безпеки України визнається, що джерелом загроз незалежності України, її суверенітету і демократії залишається недостатня ефективність державних органів, що ускладнює вироблення і реалізацію ефективної політики. Це безпосередньо стосується, як вважає В. Явір, і етнонаціональної сфери: адже, попри те, що російсько-українська війна триває з 2014 р., а РФ визнана державою-агресором, проросійські політичні сили України продовжували провадити деструктивну антиукраїнську діяльність, і лише після повномасштабного вторгнення рішенням РНБО була зупинена діяльність політичних партій, які мають зв'язки з РФ («Опозиційна платформа – За життя», «Партія Шарія», «Наші», «Опозиційний блок», «Прогресивна соціалістична партія України», «Соціалістична партія України»). Поліетнічне громадянське суспільство, на відміну від держави, набагато швидше реагує на виникнення загроз етнополітичного характеру, проявляє ознаки етнонаціональної стійкості [11, с. 203-204]. Слід зазначити, що представники національних меншин, що проживають на теренах України, відчувають себе передусім українським народом. Ще до повномасштабного вторгнення, 22 лютого 2022 р. представники різних етнічних ідентичностей і громадяни інших країн, які проживають в Україні, ініціювали звернення «Україна – мирний дім» [10], де зазначали, що Україна є мирним домом для

представників різних національностей, проголошували свою солідарність і підтримку Україні та засуджували спроби зовнішнього агресора зруйнувати мир. Цей крок був продиктований задля протидії кампанії дезінформації, що проводить РФ, використовуючи в т.ч. і питання національних меншин. Це прояв консолідованості, злагоди представників різних народів, що проживають в Україні.

Повернемося до законодавства у сфері національних меншин. 17 червня 2022 р. Єврокомісія офіційно рекомендувала надати Україні статус кандидата на вступ в Європейський Союз, але з урахуванням, що країна запровадить ряд важливих реформ. Серед них – забезпечення прав осіб, що належать до національних меншин. 23 червня 2022 року лідери країн Європейського союзу на саміті в Брюсселі ухвалили резолюцію щодо надання Україні статусу кандидата в члени ЄС. І знову таки одна з вимог – завершити реформу правової бази для національних меншин згідно з рекомендаціями Венеціанської комісії та розробити механізми її впровадження.

І тут ми стикаємося з проблемами термінології. Нинішній законопроект щодо національних меншин іменується «Про національні спільноти» (раніше закон мав назву – «Про національні меншини»). Ця зміна термінології викликає певні зауваження та застереги через невідповідність міжнародно-правовим нормам, де саме прописаний термін «національні меншини». Під час обговорення законопроекту чимало звучало думок, що відмова від терміну «національні меншини» як «принизливого» є безглуздом, оскільки термін «меншина» означає не меншу гідність, а меншу кількість порівняно з титульним етносом і тому, власне, ці групи потребують особливого захисту [6; 7; 9]. Сподіваємося, що уряд дослухається до думок експертів, представників національних меншин, і, власне, норм міжнародного права, і ми отримаємо гідний закон, де будуть враховані права представників різних національностей, що проживають в Україні.

Російські війська, як відомо, планували провести операцію із захоплення України за 15 діб, однак потужний спротив ЗСУ, тероборони та всього населення України, які консолідовано продемонстрували високий рівень стійкості, перешкодив реалізації цих планів. Сьогоднішня війна як ніколи об'єднала зусилля представників різних національностей задля протидії агресору. Український народ, не важливо якої національності – українець, росіянин, болгарин, єврей, ром, грек, гагауз тощо – боронить Україну на фронті, займається волонтерством, приймає ВПО, надаючи житло, їжу тощо, не зважаючи на національність переселенця, бере участь у мирних протестах, партизанському русі на окупованих територіях тощо. Головна мрія всіх

і кожного – вигнати агресора і бачити Україну мирною вільною демократичною країною.

Держава-агресор активно використовує інформаційну складову російсько-української війни, намагаючись своїми неправдивими повідомленнями, інформатаками та провокаціями посіяти паніку, зневіру, деконсолідувати українське суспільство. Але натомість ми бачимо зворотну реакцію – українське суспільство бере активну участь у протидії ворожій дезінформації, фейкам, російській пропаганді, демонструє небачену єдність та підтримку влади.

Чимало національних громадських організацій долучилися до волонтерської роботи, наданню гуманітарної допомоги, сприяють евакуації представників національних спільнот в безпечні місця, активно доносять до європейських країн правду, що відбувається в країні саме з позицій національних меншин/громад [3; 5; 8 та ін.]).

Отже, ми можемо погодитися зі словами В. Явір, що під час повномасштабної російсько-української війни відбувається консолідація всіх етнічних складових української політичної нації навколо спільної мети – здобуття перемоги у війні, повернення і возз'єднання всіх окупованих територій України, формування єдиного етнополітичного простору з урахуванням особливостей кожного регіону, акумулювання та поширення спільних демократичних цінностей, спільного європейського майбутнього України; все це вказує на формування в межах етнополітичної системи принципово нового виміру забезпечення її розвитку в умовах гібридних викликів та конвенційної війни – етнонаціональної стійкості [11, с. 201]. Дійсно, представники різних етносів об'єдналися для вирішення спільної мети – здобуття свободи, територіальної цілісності та незалежності України, Перемоги і побудови демократичної суверенної держави, що має знайти відображення й в новому законі щодо нацменшин.

Список використаних джерел:

1. Russia's Putin authorises «special military operation» against Ukraine. *Reuters*. 24.02.2022. URL: <https://reut.rs/3NjLG2b>
2. Борисенко В. Скільки «народів» живе в Україні. *Урядовий кур'єр*. 9.06.2017. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/skilki-narodiv-zhive-v-ukrayini/>
3. Головний рабин України звернувся до росіян та євреїв Росії: «Люди, зупиніть війну!». *Радіо Свобода*. 02.03.2022. URL: <https://bit.ly/3goEPcn>
4. Заявлено о провозглашении государства Федеративная Республика Украина. *Мир и мы*. 27.02.2022. URL: <https://bit.ly/3iwkC1F>

5. Звернення українських євреїв до президента, уряду, Кнесету та громадянського суспільства держави Ізраїль. 25.10.2022. *ГЛАВКОМ*. URL: <https://bit.ly/3EOQvvh>

6. Кулік В. Законопроект про «національні спільноти»: неякісний товар у гарному пакуванні. *Українська правда*. 09.08.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/08/9/7362359/>

7. На Буковині відбулось експертне обговорення законопроекту «Про національні спільноти в Україні». *Уповноважений Верховної Ради України з прав людини*. 15.11.2022. URL: <https://bit.ly/3Vi3FsZ>

8. Неочікувана та шокуюча відповідь керівництва Болгарії на звернення українських болгар. *Юг. TODAY*. 28.10.2022. URL: <https://bit.ly/3GzrNDq>

9. Співробітники Офісу Омбудсмана взяли участь в обговоренні законопроекту «Про національні спільноти України» на Одещині. *Уповноважений Верховної Ради України з прав людини*. 08.11.2022. URL: <https://bit.ly/3ADIKst>

10. Україна – мирний дім для всіх нас: звернення на підтримку України. *Державна служба України з етнополітики та свободи совісті*. 22.02.2022. URL: <https://dess.gov.ua/zvernennia-etnospilnot-ukrainy/>

11. Явір В. Формування етнонаціональної стійкості в умовах російсько-української війни. *Політикус*. 2022. Вип. 1. С. 201-205. DOI:<https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-1.32>